

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Бодян Дар'я Вікторівна

*здобувач вищої освіти 3 року навчання освітнього ступеня бакалавр
Національний університет «Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна*

Валусва Людмила Василівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Національний університет «Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна*

На сьогоднішній день все більшого значення набуває цифрова трансформація, що передбачає використання цифрових технологій у всіх сферах життя. Судочинство та право не є виключенням, оскільки ми можемо спостерігати впровадження таких технологій, як наприклад електронний суд, що передбачає можливість здійснення правосуддя в електронному вигляді, використання електронних ресурсів для збору підписів тощо.

Однією із новітніх таких технологій є штучний інтелект (далі – ШІ), тобто, так звана «машина», яка допомагає отримувати та обробляти певні знання й вміння. На сьогоднішній день ШІ спостерігається в різних сферах: побуті, науці, медицині, економіці, спорті, а також в кримінальному процесі, що є відносно новим, як для світу в цілому, так і для України. Отже, проблематичним є питання визначення сутності та значення штучного інтелекту в кримінальному провадженні, що і зумовило актуальність даного дослідження.

З постійним розвитком та еволюцією суспільства, людство все більше спостерігає зміни в останньому, які частіше є негативними, аніж позитивними. Однак, однією із таких позитивних змін, можна вважати впровадження ШІ, створення якого було спрямоване, насамперед, на полегшення життєдіяльності людей та суспільства в цілому у сфері інформації. Однак, незважаючи на досить широке різноманіття сфер використання ШІ, впровадження останнього у сферу кримінального судочинства є дещо новим, враховуючи те, що така практика спостерігається лише в декількох країнах (США, Китай, Велика Британія тощо), в тому числі в Україні.

Поява та впровадження технологій ШІ в різних країнах сформувало необхідність регулювання відносин, які виникають в результаті цього, а також правил використання новітніх технологій. Тому, було розроблено та прийнято Етичну хартію використання штучного інтелекту в судових системах та суміжному середовищі в 2018 році. Зокрема, положеннями цього документу передбачено 5 основних принципів на основі яких має базуватись використання ШІ в правосудді: поваги до основних прав, недискримінації, якості та поваги, прозорості, неупередженості та справедливості, під контролем користувача [1].

На державному рівні питання впровадження технологій ШІ регламентується прийнятою Розпорядженням Кабінету Міністрів – Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні (далі – Концепція) в 2020 році. Положеннями Концепції було визначено мету, основні принципи та завдання розвитку технологій ШІ в нашій державі. В тому числі, було визначено поняття терміну штучний інтелект – «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» [2].

Концепцією встановлено, що однією із проблем, які потребують розв'язання є «відсутність застосування технологій штучного інтелекту в судовій практиці» [2]. Відповідно, для вирішення даної проблеми було також встановлено завдання, які стосуються: а) вдосконалення вже існуючих технологій, таких як Електронний суд, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, Єдиний реєстр досудових розслідувань тощо; б) впровадження консультативних програм на основі ШІ для широкої верстви населення (аби воно стало більш правообізнаним); 3) аналізу наявних даних за допомогою ШІ задля попередження виникнення суспільно небезпечних явищ, в тому числі і кримінальних правопорушень, тобто, так званий превентивний захід попередження злочинності; 4) проведення аналізу наявних даних за допомогою технологій ШІ для визначення заходів ресоціалізації засуджених, та 5) проведення аналізу з використанням технологій ШІ, стану дотримання законодавства та судової практики, на основі чого, буде відбуватись винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) [2]. Слід зазначити, що Концепція носить досить декларативний характер, оскільки вона містить досить розмите поняття ШІ тощо.

Однак, з аналізу Конституції України, а саме її ст. 124 («Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається» [3]) та ст. 127 («Правосуддя здійснюють судді» [3]) впливає заборона делегування повноважень суддів іншим особам. Тобто, на конституційному рівні закріплено принцип здійснення правосуддя виключно судами, проте на практиці спостерігається певне протиріччя із впровадженням ШІ. Тому, для ефективного та законного використання ШІ в кримінальному провадженні, законодавцю необхідно звернути на це увагу та внести відповідні зміни.

Як було зазначено вище, у світі в деяких країнах є окремі системи, що використовують штучний інтелект. Якщо ж говорити про Україну, то подібним органом в нас виступає орган пробації, що виконує свою діяльність у межах підготовки досудової доповіді для оцінки можливих рецидивів тощо. Зокрема, слід враховувати, що при підготовці досудової доповіді використовуються технології ШІ. Так, як приклад, можна привести використання програмного забезпечення з елементами ШІ «Касандра», що спрямоване на встановлення можливості повторного вчинення кримінальних правопорушень [4, с. 131].

Корисним ШІ може бути, зокрема при проведенні процедури доказування, оскільки воно відрізняється від аналізу доказів уповноваженою на те особою. Якщо розглядати процедуру при ШІ, то слід вказати, що останній «бере дані по обвинуваченому з бази, аналізує їх, використовуючи математичні алгоритми, та робить звіт з оцінкою відповідних ризиків» [5, с. 49]. Проте, тут слід розуміти, що досить часто трапляються «фейкові» докази, які необхідно відрізнити від інших та, відповідно не враховувати, але ШІ цього не здатен зробити, оскільки не розрізняє правдиві/неправдиві докази, а опрацьовує всі разом, в результаті чого можливо буде говорити про неправильність такого звіту. З іншого боку, не завжди слід покладатися й на людський фактор, оскільки виносячи судові рішення, суддя враховує своє внутрішнє переконання, що не завжди є вірним. Тобто, такі обставини можна співвіднести з ризиками, які присутні завжди.

Одним із недоліків, а тому і аргументом проти введення ШІ в кримінальне судочинство, може слугувати неупереджене ставлення до певних категорій осіб, що не дозволяє справедливо розглядати справи. Зокрема, можна пригадати досвід США з їх програмою COMPAS, яка дискримінаційно ставилася до афроамериканців, вказуючи на, нібито, більші показники вчинення ними протиправних діяч, ніж білими людьми [5, с. 50].

Отже, на онові цього можна виділити переваги та недоліки ШІ в кримінальному провадженні. Зокрема, позитивними аспектами можна

вважати: зменшення часу та обсягу роботи (пошук необхідної інформації тощо), а також завантаженості правосуддя; відсутність внутрішнього переконання при оцінці доказів, або ж інших дій, та навпаки, здійснення цієї діяльності з математичною точністю; викорінення підкупів, перевищень службових повноважень, тобто корупції, оскільки в діяльність ШІ неможливо ніяким чином втрутись тощо.

Незважаючи на плюси, досить яскраво вираженими є недоліки ШІ, зокрема це: не розмежування правдивої/неправдивої інформації при опрацюванні; можливі прояви дискримінаційного ставлення до певних категорій осіб; заміна людини при здійсненні професій в юриспруденції на ШІ (однак досить спірне питання), а також технології ШІ можуть виступати як «криміногенний фактор» [4, с. 131], оскільки призводить, в деякій мірі, до підвищення рівня злочинності тощо.

Отже, враховуючи все вищенаведене, можна дійти до висновку, що штучний інтелект це сукупність певних технік та знань, метою яких є заміна здібностей людини на машинну роботу. Однак, для введення ШІ в систему кримінального судочинства необхідним є розробка та прийняття відповідного законодавства, яке б регулювало питання та відносини, які виникають з цього приводу. Наприклад, важливим кроком вирішення цієї проблеми, було б прийняття Закону України «Про штучний інтелект».

Література:

1. European commission for the efficiency of justice (CEPEL). European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. Strasbourg, 2018.

2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.12.2023).

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.12.2023).

4. Шевчук Т. А., Свистун Я. В. Використання штучного інтелекту у протидії злочинності. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2021. № 2(25). С. 128–134.

5. Плахотнік О. В. Практичне застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 45–57.